

«Λαύριο-Προοπτικές Ανάπτυξης»

Ημερίδα του Τομέα Πολεοδομίας-Χωροταξίας του Τμ. Αρχ/κων ΕΜΠ

Ο Τομέας Πολεοδομίας-Χωροταξίας του Τμήματος Αρχιτεκτόνων του ΕΜΠ, οργάνωσε στις 13/12/91 ημερίδα στο Πολυτεχνείο με θέμα «Λαύριο-Προοπτικές Ανάπτυξης».

Η πρωτοβουλία αυτή συνδέεται καθ' αρχήν με τη συγκυρία:

Το Λαύριο βρίσκεται σε μια κρίσιμη καμπή της ιστορίας του. Οι βασικοί βιομηχανικοί κλάδοι-μεταλλεία, κλωστοϋφαντουργία, οπλική συστήματα-κατέρρευσαν, κάτω από την πίεση των διεθνούς κλίμακας, ανακατατάξεων στη γεωγραφία και οργάνωση της παραγωγής αλλά και των διαχειριστικών προβλημάτων που συνεπάγεται η πολιτική που ασκήθηκε (κρατικοποιή-

σεις-ένταξη στις «προβληματικές» επιχειρήσεις-μετατροφή της κρατικής πολιτικής-εκπονήσεις επιχειρήσεων). Έτσι, η πόλη αποτελεί φέτος στην Ελλάδα το πιο κραυγαλέο παράδειγμα αποβιομηχάνισης, σύμβολο της οικονομικής κρίσης και της ανεργίας με την οποία απειλούνται συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες ή περιοχές.

Σ' αυτή την περίοδο, και όχι τυχαία, δόθηκαν για μια ακόμη φορά θέματα δοσκήσεων στην πόλη του Λαυρίου στα υποχρεωτικά μαθήματα Πολεοδομίας του 5ου και 6ου εξαμήνου αρχιτεκτόνων. Με δεδομένες δε τις τοπικές συνθήκες, αναπτύχθηκε, κατά τις διάφορες φάσεις των μαθημάτων, έντονος

προβληματισμός σχετικά με τις αιτίες της κρίσης, τις ενκαιρίες και προοπτικές ανάπτυξης που παρουσιάζονται στην πόλη, το ρόλο που μπορεί να έχει ο προγραμματισμός και ο πολεοδομικός σχεδιασμός μέσα σε τέτοιες συνθήκες οικονομικής κρίσης.

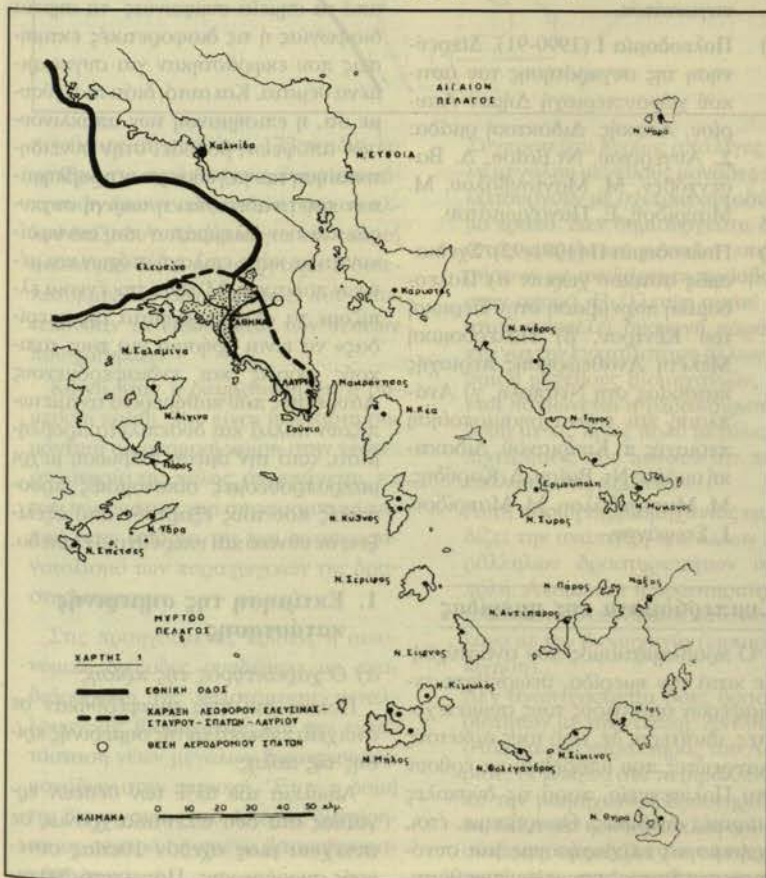
Παράλληλα το Ε.Μ. Πολυτεχνείο, σε συνέχεια των μακροχρόνων και πολύπλευρων σχέσεων που έχουν αναπτύξει πολλά Τμήματά του με συγκεκριμένες δραστηριότητες, και την πόλη του Λαυρίου, διερευνά σ' αυτή την περίοδο καμπής, τις δυνατότητες ανάπτυξης εκπαιδευτικών και ερευνητικών δραστηριοτήτων του στο χώρο της παλιάς «Γαλλικής Εταιρείας Μεταλλείων Λαυρίου», γεγονός φυσικά, που έχει εντείνει τις σχέσεις του με τους τοπικούς φορείς.

Με αυτά τα δεδομένα, αποφασίστηκε η διοργάνωση της ημερίδας αυτής, με στόχο τη διατύπωση και διερεύνηση των προοπτικών ανάπτυξης που παρουσιάζονται. Τα ερωτήματα που διατυπώθηκαν αρχικά και προσδιόρισαν τα θέματα της ημερίδας, είναι τα πιο κάτω:

Σε ποιό βαθμό η κρίση στο Λαύριο συνδέεται με τις γενικότερες παραγωγικές και οικονομικές ανακατατάξεις. Υπάρχουν προοπτικές για μια νέα βιομηχανική ανάπτυξη στην περιοχή. Τι είδους και κάτω από ποιες συνθήκες.

Ποιές ενκαιρίες ανάπτυξης προσφέρονται στο Λαύριο από την πραγματοποίηση των προγραμματισμένων μεγάλων συγκοινωνιακών έργων στην Αττική. Σε τί χρονικό ορίζοντα διαφαίνεται πιθανή η πραγματοποίηση των έργων αυτών; Σε τί βαθμό η πραγματοποίηση των έργων αυτών μπορεί να ευνοήσει τη σημασία του Λαυρίου σαν κέντρου υποστήριξης και παροχής υπηρεσιών σε μια ευρύτερη τουριστική περιοχή.

Ποιές προοπτικές επαναζωογονοποίησης έχει ο χώρος των μεταλλουργικών εγκαταστάσεων και ποιές οι ε-

πιπτώσεις στην πόλη και περιοχή του Λαυρίου. Με ποιούς τρόπους και κάτω από ποιές προϋποθέσεις μπορεί να εξασφαλιστεί μια προγραμματισμένη σύνδεση των άμεσων μέτρων αντιμετώπισης της κρίσης στο Λαύριο με βιώσιμες οικονομικά μελλοντικές δραστηριότητες.

Τα μέτρα και ρυθμίσεις που σήμερα ισχύουν στο Λαύριο και το «πρόγραμμα» που πρόσφατα (6/11/91) δημοσίευσε η Κυβέρνηση, τί προοπτικές ανάπτυξης συνεπάγονται και πώς συνδέονται με τα προηγούμενα θέματα.

Η ημερίδα αυτή είχε την πολύτιμη βοήθεια του Δημάρχου, πολλών παραγόντων της πόλης και Λαυρεωτών, που με την ενδιαφέρουσα συμμετοχή τους στις συζητήσεις, συνέβαλαν στην ανάπτυξη γόνιμου προβληματισμού για τα θέματα, αλλά και τα διλήμματα που χαρακτηρίζουν αυτή τη δύσκολη περίοδο καμπίης. Έτσι, θεωρήσαμε ότι η ευρύτερη κυκλοφορία των πρακτικών της ημερίδας έχει ενδιαφέρον και μπορεί, σε ένα μικρό βαθμό, να συμβάλει θετικά στις εξαιρετικές προσπάθειες που αναπτύσσει η πόλη, για την εξασφάλιση του μελλοντός της.

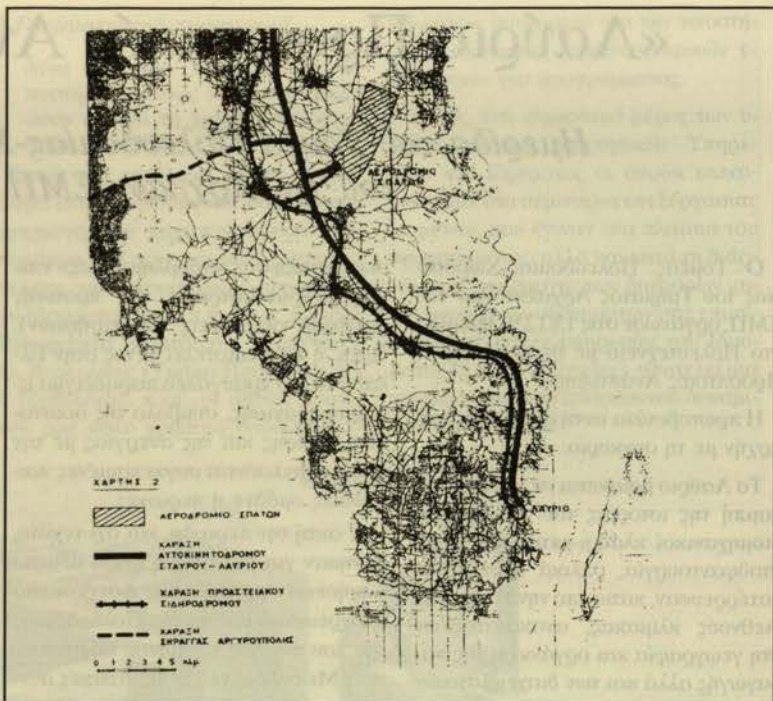
Το άρθρο αυτό αποτελεί καταγραφή των πρακτικών της ημερίδας. Την ευθύνη για την επιμέλεια του άρθρου και τις αναγκαίες γλωσσικές προσαρμογές έχει η Οργανωτική Επιτροπή.

* * *

Η οργανωτική επιτροπή ευχαριστεί τους Συνάδελφους και όλους όσους συμμετείχαν στην ημερίδα. Ευχαριστεί ειδικότερα για τη βοήθειά τους στη διοργάνωση, το Δήμαρχο Κ. Πόγκα, το μηχανικό Γ. Μάνθο, συντάκτη του Λευκώματος «Μεταλλευτικό Μεταλλουργικό Λαύριο», τους σπουδαστές Ε. Πανούση και Χ. Λοϊζιδη για τις αφίσες της ημερίδας και όλους σπουδαστές βοήθησαν στην οργάνωση της έκθεσης εργασιών από το υλικό των μαθημάτων. Ευχαριστεί ακόμη το Γραφείο Δημοσίων Σχέσεων του ΕΜΠ και ιδιαίτερα τη Βίβη Πανταζή.

Τα μαθήματα, που πρόσφατα οργανώθηκαν με θέμα άσκησης στο Λαύριο, ήταν:

1) Χωροταξία (1989-90). Διδακτική ομάδα: Σ. Αυγερινού, Α. Βασεν-

χόβεν, Π. Δελαδέτσιμας, Ε. Παναγιωτάτου.

- 2) Πολεοδομία I (1990-91). Διερεύνηση της συγκρότησης του αστικού χώρου: περιοχή Δήμου Λαυρίου, Αττικής. Διδακτική ομάδα: Σ. Αυγερινού, Ντ. Βαΐου, Α. Βασενχόβεν, Μ. Μαντουβάλου, Μ. Μαυρίδου, Ε. Παναγιωτάτου.
- 3) Πολεοδομία II (1991-92). Σχεδιασμός αστικού χώρου: α) Πολεοδομική παρέμβαση στην Περιοχή του Κέντρου, β) Πολεοδομική Μελέτη Αναθεώρησης περιοχής κατοικίας στη Νεάπολη, γ) Ανάπλαση και επαναχρησιμοποίηση περιοχής π. Κυπριανού. Διδακτική ομάδα: Ντ. Βαΐου, Δ. Καρύδης, Μ. Μαντουβάλου, Μ. Μαυρίδου, Ι. Στεφάνου.

Συμπεράσματα της ημερίδας

Ο προβληματισμός που αναπτύχθηκε κατά την ημερίδα, θεωρήθηκε ενδιαφέρον από όλους τους συμμετέχοντες, ιδιαίτερα, δε, από τους αρχηγούς Λαυρεώτες που πρόθεσαν να ερθθούν στο Πολυτεχνείο, παρά τις δύσκολες καιρικές συνθήκες. Θεωρήσαμε, έτσι, χρήσιμο να επιχειρήσουμε μια σύντομη των βασικών σημείων που ήχτη-

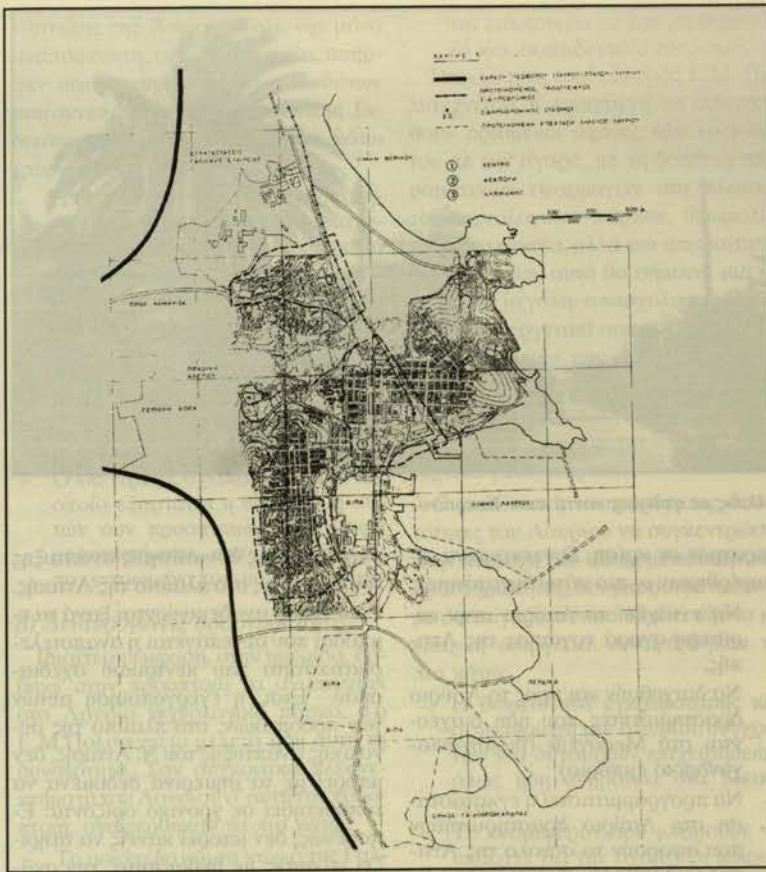
καν, επισημαίνοντας περισσότερο και από τα σημεία συμφωνίας - τα σημεία διαφωνίας ή τις διαφορετικές εκτιμήσεις που εκφράστηκαν για συγκεκριμένα θέματα. Και αυτό, διότι πιστεύουμε ότι, η επισήμανση των αποκλινοσών απόψεων, βοηθάει στην συνειδητοποίηση του μεγέθους των προβλημάτων που αναδεικνύει η τωρινή συγκυρία και των διλημάτων που συνυφάνονται με κάθε επιλογή στόχων και μέτρων πολιτικής. Μ' αυτή την έννοια ελπίζουμε τα «Συμπεράσματα της ημερίδας» να είναι χρήσιμα για τους τοπικούς φορείς και ενδιαφερόμενους Λαυρεώτες που καθημερινά αντιμετωπίζουν πολλά και δυσεπίλυτα προβλήματα, από την άμεση επιβίωση μέχρι μακροπρόθεσμες οικονομικές προοπτικές που τους εξαρτούν από εξελίξεις σε εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο.

1. Εκτίμηση της σημερινής κατάστασης

α) Ο χαρακτήρας της κρίσης

Πολλοί ομιλητές αναφέρθηκαν σε στοιχεία ενδεικτικά της σημερινής κρίσης της πόλης:

Απώλεια των 65% των θέσεων εργασίας στα δύο τελευταία χρόνια, σε συνέχεια μιας σχεδόν 10ετίας συνεχούς συρρίκνωσης. Πάνω από 700 οι-

κογένειες σε συσσίτιο, 172 παιδιά λιγότερα στο σχολείο (επομένως απομάκρυνση όσων οικογενειών βρήκαν άλλου διεξοδό). Απώλεια για την τοπική οικονομία αλλά και ευρύτερα 5 δισεκατομμυρίων δρχ. ετησίως, που αποτελούσαν τα εισοδήματα των θέσεων που χάθηκαν.

Κοινή ήταν η διαπίστωση ότι η σημερινή κρίση, που είναι η τέταρτη σημαντική οικονομική κρίση στην νεότερη ιστορία της πόλης, συνελάγεται, εκ των πραγμάτων, μια αποφασιστική καμπή στην ιστορία της και αναπροσαντολισμό των παραγωγικών της δραστηριοτήτων.

Στις προηγούμενες κρίσεις η οικονομική διεξοδος συνδέθηκε με αναδιάρθρωση της υφιστάμενης μεταλλουργικής βιομηχανίας και την εγκατάσταση νέων μεγάλων βιομηχανικών μονάδων στην περιοχή. Έτσι, η δομή της βιομηχανίας στο Λαύριο, διατήρησε ως σήμερα ορισμένα βασικά χαρακτηριστικά:

- Συγκροτείται κυρίως από λίγες πολύ μεγάλου μεγέθους μονάδες που λειτουργούν με σχετικά αυτοδύναμο τρόπο. Δεν δημιουργείται δηλ. ιστός μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων με ανεξάρτητη πρόσβαση στην αγορά. Η έλλειψη αυτού του ιστού αποτελεί δυσμενή παράγοντα για την εγκατάσταση άλλων μεσαίου μεγέθους βιομηχανιών, και έτσι παγιώνεται η χαρακτηριστική δομή με τις λίγες πολύ μεγάλες επιχειρήσεις που κάνουν την πόλη εύαλωτη στις κρίσεις.
- Αυτή η δομή της βιομηχανίας εμποδίζει την ανάπτυξη και άλλων παράλληλων δραστηριοτήτων στην πόλη. Ακόμη και η δραστηριότητα του λιμανιού συνδέεται κατά κύριο λόγο με την βιομηχανία (εμπορική κίνηση).
- Δεν αναπτύσσονται ροές δραστηριοτήτων με την Αττική. Αντίθετα, ο ιδιαίτερος χαρακτήρας του Λαυρίου, οι βλάβες στο περιβάλλον από την βιομηχανική δραστηριότητα, αλλά και η κακή κυκλοφοριακή σύνδεση, εμποδίζουν την ενσωμάτωσή του στις αναπτυσσόμενες

δραστηριότητες στα Μεσόγεια (βιομηχανία-εμπόριο). Είναι χαρακτηριστικό ότι τα σημαντικότερα αρχαιολογικά μνημεία του Λαυρίου, μένουν γνωστά μόνο στους ειδικούς. Ακόμη, ο Ναός του Ποσειδώνος, δεύτερος -μετά την Ακρόπολη- τόπος επίσκεψης τουριστών στην Αττική, δεν συνδέθηκε με τοπική ανάπτυξη τουριστικών υπηρεσιών. Η δε διαχείριση του τουριστικού περιπτέρου κοντά στον Ναό, δεν ανήκει στον Δ. Λαυρίου.

Με αυτά τα δεδομένα, η «αποβιομηχάνιση» - οι διαρθρωτικές δηλ. μεταβολές της βιομηχανικής παραγωγής στον τομέα της τεχνολογίας, της απασχόλησης και της οργάνωσης, που συνοδεύονται και από ανατροπή της παραγωγής- έληξε την πόλη καιρία. Η κρίση των μεγάλων βιομηχανικών μονάδων (μεταλλουργική βιομηχανία, κλωστοϋφαντουργία, κατασκευή οπλικών συστημάτων) δεν συναρτάται μόνο με προβλήματα πολιτικών και διαχείρισης (κρατική πολιτική για τις προβληματικές επιχειρήσεις, πολιτική απέναντι στην πολεμική βιομηχανία κ.ο.κ.), αλλά και με ριζική αναδιάρθρωση των δεδομένων λειτουργίας των κλάδων αυτών. Τονίστηκε, πάντως, ότι από τις μεγάλες αυτές βιομηχανίες, η ΕΒΟ όχι μόνο έχει την δυνατότητα, σαν υπερσύγχρονη τεχνολογικά μονάδα, αλλά και πρέπει, για γενικότερους λόγους, να εξακολουθήσει τη λειτουργία της.

β) Αντιφάσεις και ανεπάρκειες της κρατικής πολιτικής

Ενώ η οικονομική κρίση στην πόλη του Λαυρίου, εγκυμονείται από τουλάχιστον μία δεκαετία, διαπιστώνεται από πολλούς ομιλητές, και ειδικότερα από τους φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης, ότι το κράτος δεν σπινειδητοποίησε το σύνολο, την έκταση και αλληλουχία των προβλημάτων και ότι, εν πάση περιπτώσει, οι χειρισμοί που έγιναν συχνά επιδεινώσαν την κατάσταση. Σαν χαρακτηριστικά παραδείγματα αντιφατικής πολιτικής αναφέρθηκαν:

- Το Λαύριο, τον Ιούλιο του 1990 με 1650 άνεργους βιομηχανικούς εργάτες ήδη, με τον Ν. 1892 συμπεριλήφθηκε στις περιοχές όπου δίδονται κίνητρα για την απομάκρυνση των βιομηχανιών. Τώρα

(Νοέμβριος 1991) δίδονται κίνητρα για την εγκατάσταση βιομηχανιών. Και αυτό, ενώ ακόμη εκκρεμεί από επταετίας η θεσμοθέτηση του Βιομηχανικού Πάρκου Λαυρίου, παράλληλα με το Γ. Π. Σχέδιο.

Παράλληλα, υπάρχει μία τάση που αντιμετωπίζει την περιοχή του Λαυρίου σαν κατάλληλη για την εγκατάσταση οχλουσών και ρυπογόνων μονάδων, ενώ για τους γνωστούς περιβαλλοντικούς λόγους, έχει αποκλειστεί η εγκατάσταση τέτοιων μονάδων γενικότερα στην Αττική (Διάταγμα 84/ 1984)

- Στην περιοχή της Olympic Marine λειτουργεί μαρίνα ιδιωτικών σκαφών. Πλάι δόθηκε άδεια εγκατάστασης μονάδας έτοιμου σκυροδέματος.
- Οι πόροι (230 εκατ.) που είχαν βρεθεί από Κοινοτικά Ταμεία (Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης) για τη δημιουργία μονάδας βιολογικού καθαρισμού δεν απορροφήθηκαν, διότι το Υπουργείο Γεωργίας καθυστερεί την παραχώρηση του κατάλληλου για το σκοπό αυτό χώρου. Αντίστοιχα προβλήματα υπάρχουν με την χρηματοδότηση των έργων του λιμανιού.
- Ο τεράστιος και μεγάλης σημασίας αρχαιολογικός πλούτος του Λαυρίου είναι εντελώς αφέλειος. Οι ανασκαφές έχουν σταματήσει. Το «αρχαιολογικό μουσείο» Λαυρίου είναι μόνο μια, μη επισκέψιμη, αποθήκη, παρά τις πολύ σημαντικές του συλλογές.
- Για την ανάπτυξη τεχνολογικού πάρκου στο χώρο της Γαλλικής Εταιρείας, ενδιαφέρονται χωρίς συντονισμό δύο φορείς: Ε. Μ. Πολυτεχνείο και Σύλλογος Ελληνικών Βιομηχανιών μέσω του IOBE.

2. Προοπτικές ανάπτυξης κατά τομείς

α) Το Λαύριο και η ανάπτυξη του Ν. Αττικής

Τονίστηκε από πολλούς ομιλητές ότι το Λαύριο, ευρισκόμενο στην Αττική που αποτελεί την πιο αναπτυγμένη περιφέρεια της Χώρας, με πολλούς κλάδους μεγάλης δυναμικότητας, μπορεί να επωφεληθεί από τη γεωγραφική του θέση για την αντιμετώπιση της σημερινής κρίσης με πολλούς τρόπους, γεγονός που το τοποθετεί σε ευνοϊότερη θέση από εκείνη άλλων βιομηχανικών

Άλσος με φοίνικες κοντά στον Κυπριανό.

περιοχών σε κρίση. Συγκεκριμένα, αναφέρθηκαν οι πιο κάτω δυνατότητες:

- Να ενταχθεί το Λαύριο στην ευρύτερη αγορά εργασίας της Αττικής.
- Να διαχυθούν και προς το Λαύριο δραστηριότητες που ήδη διαχέονται στα Μεσόγεια (βιομηχανία-χονδρικό εμπόριο)
- Να προγραμματιστεί η εγκατάσταση στο Λαύριο δραστηριοτήτων που αφορούν το σύνολο της Αττικής (ειδικότερα, ανάπτυξη του λιμανιού)
- Να ενεργοποιηθεί το Λαύριο σαν έδρα Νομού: Η Αττική, σαν περιφέρεια, χωρίζεται σε 4 Νομούς, εκ των οποίων ένας έχει έδρα το Λαύριο.

Αυτό δε, συνεπάγεται εγκατάσταση κρατικών υπηρεσιών και γενικότερα, ανάπτυξη του τριτογενούς τομέα.

Είναι ευνόητο ότι η ενεργοποίηση των προοπτικών αυτών, προϋποθέτει την βελτίωση της σύνδεσης του Λαυρίου με την υπόλοιπη Αττική και το Λεκανοπέδιο ειδικότερα. Είναι, επίσης βέβαιο ότι η πραγματοποίηση των, από είκοσι περίπου χρόνων, προγραμματιζόμενων έργων στην Αττική (Νέο αεροδρόμιο Σπάτων, Λεωφόρος Ελευσίνιας-Σταυρού-Λαυρίου) και ορισμένων έργων νεότερης φάσης προγραμματισμού (σήραγγα Υμηττού, προαστιακό τραίνο), θα έχει καταλυτικές επιπτώσεις στη φυσιογνωμία και χαρακτηρισμό του Λαυρίου. Η δε κατάργηση ορισμένων ενεργών πηγών ρύπανσης από τις βιομηχανίες που έκλεισαν, είναι βέβαιο ότι διαφοροποιεί και ε-

μπλουτίζει τις δυνατότητες ανάπτυξης του Λαυρίου, στο πλαίσιο της Αττικής. Εδώ, όμως, αναδεικνύονται ξανά τα εμπόδια που συνεπάγεται η αναποτελεσματικότητα του κεντρικού σχεδιασμού. Έτσι, η ενεργοποίηση αυτών των προοπτικών, στο πλαίσιο της συνολικής ανάπτυξης του Ν. Αττικής, δεν μπορεί με τα σημερινά δεδομένα να τοποθετηθεί σε χρονικό ορίζοντα. Επομένως, δεν μπορεί κανείς να στηρίζει σ' αυτές με βεβαιότητα, την ανάκαμψη της τοπικής οικονομίας. Τα «άμεσα μέτρα» δε που εξήγγειλε πρόσφατα η Κυβέρνηση, είναι ενδεικτικά αυτής της αδυναμίας.

Ειδικότερη αναφορά έγινε στο ζήτημα του τραίνου Αθήνα-Λαύριο, που λειτούργησε στο διάστημα 1885-1957. Αναφέρθηκε ότι η κατάργησή του συνδέεται με συμφέροντα κύκλων του αυτοκινήτου. Στα ισχύοντα σήμερα χωροταξικά σχέδια και το Ρυθμιστικό Σχέδιο της Αθήνας, η γραμμή αυτή, σαν προαστιακό τραίνο, έχει μεγάλη σημασία, διότι συνδυάζεται και με το Αεροδρόμιο των Σπάτων και το Λιμάνι του Λαυρίου -γεγονός που καθιστά το έργο οικονομικά σκόπιμο. Τονίστηκε όμως, παράλληλα, σε αντίφαση με τα πιο πάνω, ότι η μεν παλιά χάραξη της γραμμής έχει καταληφθεί με «χιλιάδες» αυθαίρετα κτίσματα, ο δε συνολικός εκσυγχρονισμός του σιδηροδρομικού δικτύου δεν έχει καθόλου προωθηθεί.

Παρ' ό,τι, για τους περισσότερους ομιλητές, η αντιμετώπιση του μέλλοντος του Λαυρίου στο ευρύτερο πλαίσιο α-

νάπτυξης της Αττικής είναι, όχι μόνο αναπόφευκτη, αλλά και ευκταία, υπήρξαν και επιστημονικές των κινδύνων που συνεπάγεται αυτή η προοπτική. Ειδικότερα, αναφέρθηκαν οι πιο κάτω επιφυλάξεις:

- Η αστική υπερ-πυκνότητα δραστηριοτήτων και ρύπανσης θα διαχυθεί σε όλη την Αττική, με δυσμενή αποτελέσματα για το σύνολό της, και για τις περιοχές που, όπως το Λαύριο, θα δεχτούν τις πιέσεις αυτές.
- Το Λαύριο θα χάσει την ταυτότητά του, την ιδιαιτερότητα που έχει σήμερα σαν αποτέλεσμα της ιδιότυπης ιστορίας του.
- Ο «κεντρικός σχεδιασμός» από τον οποίο εξαρτάται η υλοποίηση αυτών των προοπτικών, έχει σαφή μειονεκτήματα, απέναντι στον αποκεντρωμένο τοπικό σχεδιασμό.

β) Δευτερογενείς δραστηριότητες

Ιδιαίτερη έμφαση, στην ημερίδα, δόθηκε στην προοπτική να αναπτυχθεί στο Λαύριο τεχνολογικό πάρκο. Το Ε.Μ.Πολυτεχνείο μελετά ήδη αυτή τη δυνατότητα. Σαν συγκριτικά πλεονεκτήματα του Λαυρίου σ' αυτή την προοπτική, αναφέρθηκαν τα πιο κάτω:

- Το οικοπέδο και τα κτίρια της Γαλλικής Εταιρίας που, με την ανάμειξη του Ε. Μ. Πολυτεχνείου, εκποιούνται σε σχετικά χαμηλή τιμή.
- Η τεχνολογική κουλτούρα που χαρακτηρίζει τους κατοίκους του Λαυρίου.
- Το συμβατό αυτής της ανάπτυξης με τις άλλες προοπτικές ανάπτυξης που παρουσιάζονται στην πόλη,

και ειδικότερα με τον επιστημονικό και εκπαιδευτικό τουρισμό.

Παράλληλα, από πλευράς Ε.Μ. Πολυτεχνείου, η προοπτική να συναντηθούν ορισμένοι άξονες των ερευνών του με την αγορά, με τη βοήθεια πειραματικών εφαρμογών στα πλαίσια του τεχνολογικού πάρκου, θεωρείται όχι μόνο ευκταία, αλλά και απαραίτητη. Για την πόλη, αυτό θα σήμαινε μια άμεση -όχι μεγάλη- απασχόληση, και ευρύτερα ενεργητικά οικονομικά αποτελέσματα, μέσω των συναφών υπηρεσιών, που θα αναπτυχθούν και πιθανόν, νέων μεταποιητικών μονάδων, που θα συνδεθούν με την ανάπτυξη του τεχνολογικού πάρκου.

Οι υπόλοιπες αναφορές στις δυνατότητες του Λαυρίου να συγκεντρώσει στην περιοχή του άλλες μεταποιητικές δραστηριότητες, δεν μπορούμε να πούμε ότι συγκροτούνται σε ένα άξονα με επαρκή σαφήνεια. Αναφέρθηκαν τα πιο κάτω:

- Η δυνατότητα εγκατάστασης και στην περιοχή του Λαυρίου σύγχρονων και δυναμικών επιχειρήσεων, όπως ήδη συμβαίνει στα Μεσόγεια.
- Το ενδιαφέρον που μπορούσε να υπάσχει για την ανάπτυξη μικρών και μεσαίων μονάδων κατασκευής και επισκευής μηχανών -κλάδο που έχει προοπτικές ανάπτυξης και συγχρόνως συνδέεται με την παράδοση της περιοχής. Ο κλάδος αυτός θα μπορούσε και να συνδεθεί, με ευνοϊκά αποτελέσματα, με τις υπόλοιπες υφιστάμενες ήδη βιομηχανίες στην περιοχή, καθώς

και με την ανάπτυξη του λιμανιού, συγκροτώντας ένα ιστό με πιο μεγάλες δυνατότητες ανάπτυξης και, κυρίως, ελαστικότητα στις διακυμάνσεις της συγκυρίας.

- Δύο προτάσεις, που γίνονται στο πλαίσιο της μελέτης του Τοπικού Αναπτυξιακού Προγράμματος: Ανάπτυξη ναυπηγοεπισκευαστικής ζώνης αντίστοιχης με εκείνη του Περάματος, και ανάπτυξη σημαντικής «ελεύθερης ζώνης» στο λιμάνι με μεταποιητικές δραστηριότητες. Η ορθότητα των προτάσεων αυτών αμφισβητήθηκε, έντονα κατά την συζήτηση.

Επιστημαίνεται πάντως ότι η ενεργοποίηση της προοπτικής ανάπτυξης δευτερογενών δραστηριοτήτων προϋποθέτει την καλύτερη σύνδεση με την Αττική, σύμφωνα με όσα αναφέρονται προηγουμένως. Πολλοί δε ομιλητές υπογράμμισαν ότι η δημιουργία υποδομής (οδικές συνδέσεις, λιμάνι, έγκριση-μελέτη-κατασκευή υποδομής στο οριοθετημένο Βιομηχανικό Πάρκο) αποτελεί σαφώς τον σημαντικότερο παράγοντα προσέκλισης σοβαρών επενδυτών. Και αυτό, σε αντίθεση με τα οικονομικά κίνητρα (επιδοτήσεις-φορολογικές απαλλαγές) που προσελκύουν ευκαριακούς επενδυτές και, όπως προκύπτει από την ως τώρα εμπειρία, δεν είχαν συνολικά τα αναμενόμενα θετικά αποτελέσματα σε άλλες περιοχές.

γ) Λιμάνι

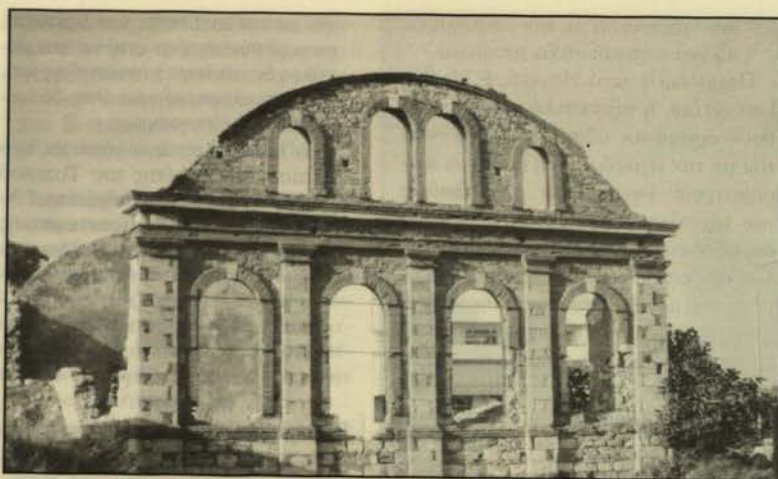
Η Αττική παρουσιάζει σημαντική, και μεγαλύτερη όλων των κατά καιρούς προβλέψεων, στο πλαίσιο των σχετικών Προγραμμάτων, ανάπτυξη της κίνησης των λιμανιών της. Αυτό ισχύει όχι μόνον για το λιμάνι του Πειραιά, αλλά και για της Ραφήνας ακόμη και της Μεσογαίας. Με βάση δε, τις γενικότερες εξελίξεις της κοινοτικής πολιτικής, η ανοδική αυτή εξέλιξη της κίνησης των λιμανιών θα εξακολουθήσει.

Εκτιμάται ότι η ανάπτυξη του λιμανιού του Λαυρίου είναι, όχι μόνο επιθυμητή αλλά και αναγκαία για πολλούς λόγους, που αφορούν γενικότερα την ανάπτυξη της Αττικής:

- Αποφυγή δυσλειτουργιών λόγω υπερσυγκέντρωσης στο λιμάνι του Πειραιά
- Μείωση της απόστασης προς τα νησιά (Κυκλάδες-Αν. Αιγαίο) και

Η αγορά.

Το μεταλλοπλύσιο της Ελληνικής εταιρείας.

προς τον διεθνή άξονα Μεσόγειος-Μαύρη Θάλασσα, (βλέπε χάρτη 1).

— Γεινίαση με το Νέο Αεροδρόμιο των Σπάτων.

Από όλους τους ομιλητές, η ανάπτυξη της κίνησης και των προσφερόμενων υπηρεσιών του λιμανιού του Λαυρίου στους τομείς επιβατικής κίνησης και ελλμενισμού ιδιωτικών σκαφών, θεωρήθηκε ευκεία για την οικονομία της πόλης. Σημαντικές όμως, αποκλίσεις εκτιμήσεων υπάρχουν σχετικά με την ανάπτυξη της εμπορικής κίνησης:

Για τους μελετητές του Τοπικού Αναπτυξιακού Προγράμματος, η ανάπτυξη της εμπορικής κίνησης είναι και αναγκαία, για τη συνολική οργάνωση της λειτουργίας των λιμανιών στην Αττική, και επιθυμητή, για την τοπική οικονομία. Συνδυάζεται με την ανάπτυξη (οργάνωση και εξοπλισμός) ελευθέρως ζώνης. Για το σκοπό αυτό, πρέπει να μελετηθεί κατάλληλα η διαμόρφωση του λιμανιού και να προβλεφθεί η αναγκαία σήμερα, βαρεία μηχανολογική υποδομή φορτοεκφόρτωσης εμπορευματοκιβωτίων, αποθήκες και υποδομή για την κυκλοφορία βαρέων οχημάτων.

Κατά τη συζήτηση, η προοπτική αυτή αμφισβητήθηκε, με τα πιο κάτω επιχειρήματα:

— Δεν είναι δυνατόν μέσα στον διαθέσιμο χώρο να αναπτυχθούν και οι τρεις δραστηριότητες (επιβατική κίνηση, κίνηση και ελλμενισμός ιδιωτικών σκαφών, βαριά εμπορική κίνηση). Τα ιδιωτικά σκάφη και η επιβατική κίνηση απωθούνται από την αναγκαία βαριά υποδομή (τε-

ράστιοι γερανοί και αποθήκες) και την κυκλοφορία βαρέων οχημάτων που συνεπάγεται η εμπορική δραστηριότητα.

— Η οργάνωση αυτή του λιμανιού θα εμποδίσει την προσέλκυση τουριστικής κίνησης

— Η ελεύθερη ζώνη με την εμπορική της κίνηση και την μεταποιητική δραστηριότητα, θα λειτουργεί χωρίς δυνατότητες ουσιαστικού ελέγχου από την πόλη του Λαυρίου

— Η μεγάλη ανάπτυξη εμπορικής κίνησης συνεπάγεται αυξημένη ρύπανση της περιοχής και θάλασσας του Λαυρίου, σε βάρος της ζωής των κατοίκων του και της προοπτικής ανάπτυξης άλλων δραστηριοτήτων, ειδικότερα της τουριστικής.

Είναι ενόητο ότι η ανάπτυξη του λιμανιού, σε οποιαδήποτε κατεύθυνση, προϋποθέτει την καλή οδική σύνδεση

Σπίτι στα Σαντορινεία.

του Λαυρίου. Με τις σημερινές συνθήκες, σημαντική για την οικονομία της πόλης ανάπτυξη της κίνησης του λιμανιού, είναι δυσχερής.

δ) Ερευνητική και εκπαιδευτική δραστηριότητα

Αναφέρθηκαν, από διάφορους ομιλητές, προοπτικές ανάπτυξης μιας σειράς ερευνητικών και εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων, που αρθρώνονται γύρω από τρεις άξονες:

— Τα μεγάλης αρχαιολογικής αξίας μνημεία του μεταλλευτικού-μεταλλουργικού Λαυρίου της αρχαιότητας.

— Τα σημαντικά μνημεία της μεταλλευτικής-μεταλλουργικής δραστηριότητας του 19ου και 20ου αιώνα: βιομηχανικά κτίρια, οργανωμένος βιομηχανικός οικισμός, άλλες κατοικίες, δημόσια κτίρια, κ.ο.κ.

— Τη διαθέσιμη έκταση στο χώρο της γαλλικής Εταιρείας.

Οι προοπτικές ανάπτυξης ερευνητικών και εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων, συνδυάζονται κατ' αρχήν, με την δημιουργία μουσείων, με σύγχρονη κατάλληλη οργάνωση, κτίρια και εξοπλισμό. Προτείνεται ειδικότερα η ίδρυση 2 μουσείων, αρχαιολογικού και τεχνολογικού, που εκτός από τις κατάλληλες κτιριακές εγκαταστάσεις, θα συμπεριλαμβάνουν τις σημαντικές εγκαταστάσεις και κατασκευές της πόλης του Λαυρίου και του ευρύτερου χώρου, βοηθώντας τον επισκέπτη να συγκροτήσει την εικόνα του συνόλου της παραγωγικής διαδικασίας (ανοιχτό μουσείο). Ειδικότερα για το τεχνολογικό μουσείο αναπτύχθηκε η προοπτική ορ-

Το Δημαρχείο στην παραλία.

γάνωσής του, σαν χώρου μάθησης και διάδοσης τεχνολογικής κουλτούρας, με ενεργό συμμετοχή των επισκεπτών, μέσω χειρισμού συγκεκριμένων συσκευών και μοντέλων, σύμφωνα με τις σύγχρονες αντιλήψεις για διδακτικά μουσεία.

Η οργάνωση σημαντικών μουσειών των πιο πάνω κατηγοριών θεωρείται ότι θα προσελκύσει κατ' αρχήν κίνηση τουριστών και επισκεπτών συγκεκριμένων κατηγοριών (σχολικός πληθυσμός, ερευνητές, επιστήμονες, φοιτητές κ.ο.κ.). Υποστηρίχθηκε ότι τα μουσεία αυτής της κατηγορίας, δημιουργούν αρκετές θέσεις απασχόλησης, σημαντικό ποσοστό των οποίων αφορά τομείς όχι πολύ εξειδικευμένους. Ακόμη δε ότι συμβάλλουν στην παράλληλη ανάπτυξη και άλλων υπηρεσιών, και έτσι μπορούν να αποτελέσουν δραστηριότητες σημαντικές για την οικονομική ζωή της πόλης.

Παράλληλα και συμπληρωματικά προς την οργάνωση των μουσειών, θεωρείται δυνατό και αναγκαίο να αναπτυχθούν ερευνητικές δραστηριότητες σε τομείς αρχαιολογίας, μεταλλευτικής και μεταλλουργίας και ακόμη χώροι επιστημονικών συγκεντρώσεων, συνεδρίων και εξειδικευμένης διδασκαλίας. Οι δραστηριότητες αυτές εκτιμάται ότι είναι όχι μόνο συμβατές με την οργάνωση Τεχνολογικού Πάρκου, αλλά και ενισχυτικές της λειτουργίας του. Διατυπώθηκε, ακόμη, η προοπτική οργάνωσης στο Λαύριο εκπαιδευτικών και ερευνητικών δραστηριοτήτων του Τμήματος Μεταλλειολόγων-

Μεταλλουργών του Ε.Μ.Πολυτεχνείου.

Η ανάπτυξη ερευνητικών και εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων στο Λαύριο στους άξονες που προαναφέρθηκαν, είναι βέβαιο ότι αποτελεί μια πολύ ελκυστική προοπτική για το μέλλον του. Ακόμη δε, μια προοπτική αποτελεσματική για την αντιμετώπιση της σημερινής κρίσης της οικονομίας, στο βαθμό που οι ίδιες οι κατασκευές θα δημιουργήσουν θέσεις εργασίας και την κυκλοφορία οικονομικών πόρων στην πόλη.

Τα προβλήματα, όμως, που παρουσιάζει η πραγματοποίηση της προοπτικής αυτής, είναι επίσης ευνόητα: Απαιτούνται σημαντικές επενδύσεις με πολύ αργή απόδοση και προϋποτίθεται η καλή σύνδεση του Λαυρίου με το Λεκανοπέδιο με υποδομή που επίσης απαιτεί σημαντικές επενδύσεις με αργή απόδοση.

Βέβαια, είναι πιθανό ότι υπάρχουν δυνατότητες να εξευρεθούν πόροι για έργα αυτής της κατηγορίας, με προσφυγή σε διεθνείς χρηματοδοτικούς οργανισμούς. Η προοπτική όμως αυτή απαιτεί την διατύπωση συγκεκριμένων σχεδίων και πολιτικής και τη μεγάλη ενεργοποίηση φορέων με διεθνή ορίζοντα και προσβάσεις, συνθήκες που δεν είναι προφανές ότι συγκεντρώνονται, αυτή τη στιγμή τουλάχιστον.

ε) Τουρισμός

Πολλοί ομιλητές αναφέρθηκαν στο δυναμικό που παρουσιάζει το Λαύριο για τουριστική ανάπτυξη, από διάφορες απόψεις.

Σαν σημαντική προοπτική, επισημαίνεται η ανάπτυξη εγκαταστάσεων που θα προσελκύσουν τουρίστες και επισκέπτες για δραστηριότητες συναφείς με την επιστήμη, την έρευνα, τον πολιτισμό, όπως αναπτύχθηκε αμέσως πριν. Αλλά και τα φυσικά χαρακτηριστικά της περιοχής αποτελούν ένα αξιοσημείωτο δυναμικό για τουριστική ανάπτυξη: Οι ακτές (15 km μήκος) και ο Εθνικός Δρυμός (7.500 στρ.).

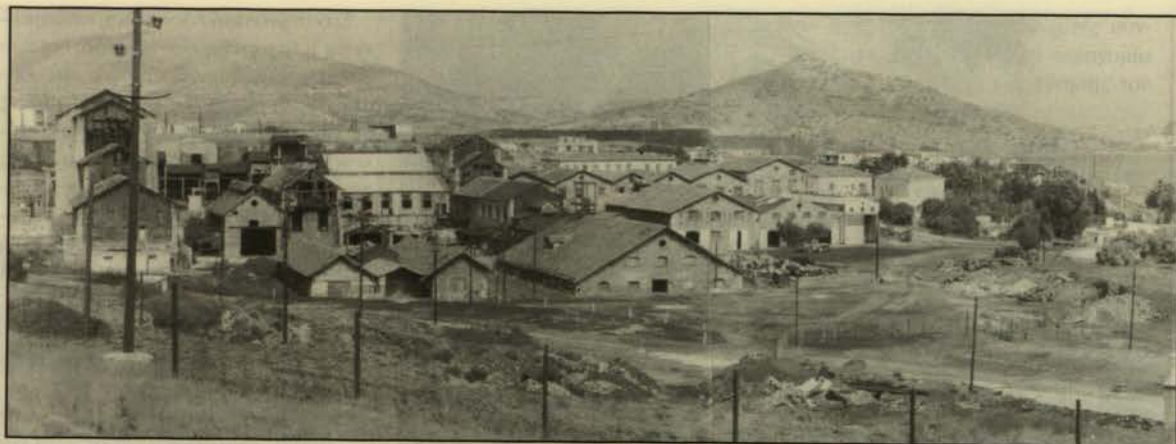
Επισημάνθηκε ότι η σημερινή διαχείριση των φυσικών αυτών πόρων είναι κακή, εφ' όσον:

- Ο δρυμός καταλαμβάνεται, εκτός από τις εγκαταστάσεις της ΕΒΟ από κατοικίες και ακόμη, από επιχειρήσεις (κατασκηνώσεις και άλλες) από τις οποίες ο Δήμος δεν έχει κανένα έσοδο.
- Η θάλασσα καταλαμβάνεται από βιομηχανικές ή οικιστικές εγκαταστάσεις, επίσης ουσιαστικά ανεξέλεγκτες.

Επομένως, από τους φυσικούς αυτούς πόρους, η πόλη επωφελείται μόνο, σχεδόν, από κάποια απασχόληση σε οικοδομές, που άλλοστε σε σημαντικό βαθμό καλύπτεται από αλλοδαπούς.

Είναι δυνατόν, μέσω κατάλληλου προγραμματισμού και διαχείρισης, οι πόροι αυτοί να χρησιμοποιηθούν για τουριστική ανάπτυξη συγκεκριμένων κατηγοριών, σε όφελος της τοπικής οικονομίας. Ιδιαίτερα επισημάνθηκαν οι προοπτικές τουριστικής ανάπτυξης που συνδέονται με τον ελλειμματικό σκαφών και την ανάπτυξη ξενοδοχείων, κατά προτίμηση, και τα προβλήματα από την ασχεδίαστη και ανεξέλεγκτη ανάπτυξη β' κατοικίας, που έχει την τάση να αποθαρρύνει την ανάπτυξη ξενοδοχείων. Αναφέρθηκε ακόμη η αυξημένη ζήτηση διεθνώς για οικισμούς συνταξιούχων.

Πάντως, συνολικά, όλοι οι ομιλητές φαίνονται να συμφωνούν ότι υπάρχουν σημαντικές προοπτικές τουριστικής ανάπτυξης στην περιοχή του Λαυρίου. Στην περίπτωση αυτή, όπως επισημάνθηκε χαρακτηριστικά, το Λαύριο, που είναι μια πόλη ελκυστική με σημαντικό ήδη αριθμό αστικών λειτουργιών, θα αποτελέσει τον πόλο οργάνωσης και εξυπηρέτησης όλης αυτής της δραστηριότητας. Αυτό δε, μπορεί να έχει πολύ εννοιακές επιπτώσεις στην απασχόληση και την οικονομία της πόλης. Προϋπόθεση για την ανάπτυξη ορισμένων μορ-

Το εργοστάσιο της Γαλλικής εταιρείας.

φών τουρισμού, όπως ο επιστημονικός ή ο θαλάσσιος, αποτελεί η καλή σύνδεση με το λεκανοπέδιο και ορισμένα έργα στο λιμάνι. Προϋπόθεση αποτελεί ακόμη η αρμονική ανάπτυξη των απαραίτητων εγκαταστάσεων και έργων καθώς και η διατήρηση της ταυτότητας στο χτισμένο χώρο που έχει σήμερα το Λαύριο. Επομένως, ο σχεδιασμός και άσκηση κατάλληλης πολεοδομικής πολιτικής, έχουν αυτή τη στιγμή, προτεραιότητα για την εξασφάλιση της μεσοπρόθεσμης και μακροπρόθεσμης ανάπτυξης της πόλης.

3. Κριτική των μέτρων που εξαγγέλθηκαν από την Κυβέρνηση (βλέπε εφημερίδα «Μεσημβρινή» 6/11/91)

Τα μέτρα αυτά διακρίθηκαν από διάφορους ομιλητές αλλά και από την εκπρόσωπο του αρμόδιου Υπουργείου Εργασίας σε δύο κατηγορίες: κοινωνικά και αναπτυξιακά.

Σαν κοινωνικά χαρακτηρίστηκαν:

- Τα μέτρα για την εξασφάλιση των αποζημιώσεων των 1300 απολυμένων εργατών από το εργοστάσιο ΑΙΓΑΙΟ.
- Η κατασκευή 300 εργατικών κατοικιών από τον ΟΕΚ «για να προσφέρει κατοικία στον άνεργο του Λαυρίου» όπως χαρακτηριστικά γράφτηκε.
- Η ανέγερση βρεφονηπιακού σταθμού και Κέντρου νεότητας.
- Σεμινάρια επαγγελματικής μετεκπαίδευσης με επιδότηση 70.000 δρχ. το μήνα σε κάθε μετεκπαιδευόμενο άνεργο.

Σαν αναπτυξιακά χαρακτηρίστηκαν

- Η κατασκευή του τμήματος εθνικής οδού Κερατέα-Λαύριο.
- Η παροχή κινήτρων ζώνης Δ' για όλες τις επιχειρήσεις που εγκαθίστανται στο Λαύριο.
- Η κατασκευή επιβατικής αποβάθρας.
- Η κατασκευή ιχθυόσκαλας.
- Έργα αποχέυσης και βιολογικού καθαρισμού.

Η συνολική εκτίμηση για τα μέτρα αυτά ποικίλλει. Ορισμένοι τα χαρακτηρίζουν ανεπαρκή αλλά προς την σωστή κατεύθυνση. Άλλοι όμως, τα επέκριναν σαν εντελώς αποσπασματικά, χωρίς επίγνωση των προοπτικών αναδιάρθρωσης της τοπικής οικονομίας, με επισφαλή αποτελέσματα σε σχέση με την σημερινή κρίση, ή αναποτελεσματικά σε σχέση με τις μεσοπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες προοπτικές της πόλης.

Πιο αναλυτικά:

- Τα μέτρα για την αποζημίωση των εργατών του Αιγαίου. Ενώ είναι, φυσικά, αντονόητη η ανάγκη ρύθμισης αυτής της εκκρεμότητας και απλώς γίνεται με μεγάλη καθυστέρηση, αμφισβητήθηκε σοβαρά ο τρόπος ρύθμισης, διότι φάνηκε ότι βασίζεται στο μηδενισμό, ουσιαστικά, των απαιτήσεων του ΟΑΕΔ, πράγμα που θα έχει δυσμενείς επιπτώσεις στα οικονομικά του Ταμείου του και επομένως στις δυνατότητές του να ανταποκριθεί σε άλλες υποχρεώσεις του σ' αυτή την περίοδο ανόδου της ανεργίας.
- Για την ανέγερση των 300 κατοικιών του Ο.Ε.Κ., εκφράστηκαν σοβαρές αμφισβητήσεις τόσο για τη χρησιμότητα της αύξησης του απο-

θέματος κατοικιών στο Λαύριο σήμερα, όσο και από πολεοδομική άποψη. Η θέση δηλ. του οικοπέδου, που είναι απομονωμένο από την πόλη, (βλέπε χάρτη 3) δημιουργεί κινδύνους να αναπτυχθεί ο οικισμός αυτός σε ένα μικρό, δυσλειτουργικό και δυσάρεστο για την καθημερινή ζωή «γκέτο», που θα προσφέρει κακή κατοίκηση «στον άνεργο». Σημειώνεται ότι, μέσα στο Λαύριο έχει ήδη νομοθετηθεί γήπεδο για την ανέγερση εργατικών κατοικιών.

- Τα Σεμινάρια επαγγελματικής μετεκπαίδευσης θεωρούνται, βέβαια απαραίτητα για την άμεση ανακούφιση των ανέργων. Αμφισβητήθηκε όμως η αποτελεσματικότητά τους για την ανάκαμψη της οικονομίας της περιοχής, καθώς οργανώνονται χωρίς πλαίσιο και στόχους. Αμφισβητήθηκαν ακόμη οι δυνατότητες οργάνωσης σεμιναρίων για τόσο μεγάλο αριθμό ανέργων (τουλάχιστον 2.000 σήμερα!) χωρίς υποδομή. Έτσι, τα Σεμινάρια αυτά τείνουν να αποτελέσουν απλώς επιδοτήσεις των ανέργων, που θα στοιχίσουν πολύ ακριβά, λόγω και της αμοιβής των εκπαιδευτών, των οργανωτικών εξόδων κ.ο.κ.
- Η σκοπιμότητα ή αποτελεσματικότητα της υπαγωγής του Λαυρίου στην Δ' ζώνη κινήτρων, αμφισβητήθηκε σχεδόν από όλους τους ομιλητές. Με το μέτρο αυτό το Λαύριο διαφοροποιείται ριζικά από όλη την υπόλοιπη Αττική, με στόχο όπως γράφτηκε κατά την δημοσίευση των μέτρων «να προσελκύσει ένα μεγάλο αριθμό από τις επιχειρήσεις του Λεκανοπεδίου που αντιμετωπίζουν πρόβλημα επέκτα-

Παλαιός Κυπριανός.

σης και εκσυγχρονισμού». Αλλά αυτό αντιβαίνει σ' όλη την πολιτική εναντίον της ρύπανσης στην Αττική.

Συγχρόνως υπάρχει ο κίνδυνος, το μέτρο αυτό, εφαρμοζόμενο, να καταστήσει το Λαύριο ακατάλληλο για οποιαδήποτε άλλη ανάπτυξη, όπως συνέβαινε μέχρι σήμερα. Επομένως, πρόκειται για μέτρο που, αν αποδώσει, μπορεί να υπονομεύσει το μέλλον της πόλης. Ακόμη, επισημάνθηκε ότι οι σοβαροί επενδυτές προσελκύονται από την υποδομή και το κατάλληλο οικονομικό περιβάλλον, ενώ η πολιτική των κινήτρων έχει φανερί ότι προσελκύει επισφαλείς και ευκαιριακές επενδύσεις.

- Η προώθηση έργων υποδομής και συγκεκριμένα της αποχέτευσης, του βιολογικού καθαρισμού, της επιβατικής αποβάθρας στο λιμάνι και της Εθνικής οδού Κερατέας-Λαυρίου κρίθηκε από όλους τους ομιλητές σκόπιμη και προς την σωστή κατεύθυνση. Εδώ, όμως, επισημάνθηκαν οι ανεπάρκειες και αντιφάσεις της κρατικής πολιτικής που ξαναεξαγγέλει τώρα έργα, για τα οποία και οι γραφειοκρατικές διαδικασίες έχουν ήδη ιστορία αρκετών χρόνων. Πρέπει ακόμη να σημειωθεί ότι ο άξονας Κερατέας-Λαυρίου έχει, πρακτικά, ήδη κατασκευαστεί, και έτσι το μέτρο αυτό είναι κενό περιεχομένου. Απολύτως αναγκαία είναι η προώθηση

της κατασκευής του τμήματος Σταυρού-Κερατέας, για το οποίο δεν υπάρχει καμία σαφής προοπτική.

4. Κρίσιμα ερωτήματα για τις προοπτικές ανάπτυξης και το μελλοντικό χαρακτήρα της πόλης

Κοινή ήταν η διαπίστωση των ομιλητών ότι η σημερινή κρίση:

- Καθιστά την πόλη ευάλωτη στον κίνδυνο να δεχτεί την εγκατάσταση δραστηριοτήτων που θα επιβάλουν τους όρους τους και θα χρησιμοποιήσουν το δυναμικό της ευκαιριακά, βλάπτοντας άλλες πιθανές προοπτικές ή διεξόδους, όπως έγινε και σε προηγούμενες φάσεις κρίσης.
- Είναι ανάγκη για την πόλη, και, συγχρόνως, υπάρχουν δυνατότητες η κρίση αυτή να αποτελέσει αφετηρία για μια πιο διαφοροποιημένη πολυσημάντη, και επομένως, πιο ανθεκτική σε κρίσεις ανάπτυξη.
- Η οικονομία της πόλης πρέπει να στηριχτεί ισόμετρα στην ανάπτυξη δευτερογενών δραστηριοτήτων και υπηρεσιών που θα αρθρωθούν σε συνάρτηση με το λιμάνι και τον τουρισμό.
- Ο σχεδιασμός έχει μεγάλη σημασία για την εξασφάλιση της τοπικής ανάπτυξης διότι:

- a) οι σοβαροί επενδυτές επιζητούν κυρίως κατάλληλη υποδομή και οικονομικό περιβάλλον. Τα άμεσα οικονομικά κίνητρα αποτείνονται και προκαλούν, κυρίως, ευκαιριακές αναπτύξεις
- β) η πιο διαφοροποιημένη και πολυσημάντη ανάπτυξη απαιτεί συμβιβασμό μεταξύ αντιτιθέμενων λειτουργικά δραστηριοτήτων, που είναι δυνατή μόνο μέσα από μια συνολικότερη θεώρηση της χρήσης του υφιστάμενου δυναμικού. Παραδείγματα αντιφατικής πολιτικής, σαν αυτά που προαναφέρθηκαν, μειώνουν την εμπιστοσύνη των τοπικών φορέων στο κράτος και γενικότερα στο μέλλον.

Παράλληλα όμως, επισημάνθηκαν σημαντικές διαφοροποιήσεις απόψεων, σκεπτικισμός ή και σαφείς αντιρρήσεις σε ορισμένα θέματα, σχετικά με τη μελλοντική ανάπτυξη και χαρακτήρα της πόλης, και συγκεκριμένα:

- Τη σκοπιμότητα να αναπτυχθεί η εμπορική δραστηριότητα του λιμανιού, με εξασφάλιση της απαραίτητης γ' αυτό υποδομής.
- Τη σκοπιμότητα να αναπτυχθεί «ελεύθερη ζώνη» στο λιμάνι με σημαντική εμπορική κίνηση και δευτερογενείς δραστηριότητες σ' αυτήν.
- Τη σκοπιμότητα να αναπτυχθεί ναυπηγοεπισκευαστική ζώνη, ανά-

λογη με εκείνη του Περάματος στο Λαύριο.

Γενικότερα για την ανάπτυξη δευτερογενών δραστηριοτήτων που συνεπάγεται κινδύνους για το περιβάλλον της πόλης και την ανάπτυξη του τουρισμού.

- Την σκοπιμότητα να συντονιστεί ο μελλοντικός χαρακτήρας και ανάπτυξη του Λαυρίου με την μελλοντική οργάνωση του Ν. Αττικής, που εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό και από την κατασκευή των «μεγάλων έργων» (Νέο Αεροδρόμιο Σπάτων, Λεωφόρος Ελευσίνιας-Σταυρού-Λαυρίου, σήραγγα Υμηττού, εκσυγχρονισμός σιδηροδρομικού δικτύου).
- Την αποτελεσματικότητα που θα έχει, ως προς την αντιμετώπιση της ανεργίας η εγκατάσταση στο Λαύριο εκσυγχρονισμένων επιχειρήσεων. Τονίστηκε δε, γενικότερα, η ανάγκη να ληφθούν υπόψη τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά του εργατικού δυναμικού στο σχεδιασμό των μέτρων ανάκαμψης της οικονομίας του Λαυρίου. Πιο πάνω, στην συνόψιση των απόψεων που εκφράστηκαν για τις προοπτικές ανάπτυξης κατά τομείς, επισημαίνουμε ειδικότερα τις διαφοροποιήσεις των ομιλητών σχετικά με τα θέματα αυτά. Είναι, όμως, ενδιαφέρον να παρατηρήσουμε ότι οι παρεμβάσεις όλων των Λαυρεωτών χαρακτηρίζονται από την συνειδητοποίηση του ότι, σήμερα διακυβεύεται η τύχη του Λαυρίου και την αποφασιστικότητα να μην υποθηκευτεί το μέλλον της πόλης από ευκαιριακές αποφάσεις και να ελεγχθεί η τοπική ανάπτυξη από τους ενδιαφερόμενους κατοίκους και τους ενεργοποιημένους φορείς τους.

Συμπερασματικά, όλοι οι ομιλητές συμφωνούν στην προτεραιότητα που έχει η προώθηση έργων υποδομής στο Λαύριο:

Η ανάγκη κατασκευής του έργου της αποχέτευσης και του βιολογικού καθαρισμού είναι αυτονόητη, για μια ελάχιστη διασφάλιση των πόρων ανάπτυξης που διαθέτει η περιοχή, αλλά και της υγείας των κατοίκων της. Για

όλες όμως τις προοπτικές ανάπτυξης της πόλης είναι βέβαιο ότι αποτελεί προϋπόθεση, η προώθηση των έργων του λιμανιού και της οδικής σύνδεσης. Ακόμη, βασική σημασία έχει η θεσμοθέτηση του ΒΠΑ, η μελέτη της υποδομής του και η αποσαφήνιση του χαρακτήρα των επιχειρήσεων που δύναται (και συγχρόνως είναι επιθυμητό) να προσελκύσει.

Για τη σημερινή κρίσιμη φάση της πόλης και την ανεργία, η κατασκευή έργων υποδομής είναι ένα μέτρο σκόπιμο, διότι έχει άμεσες θετικές συνέπειες στην απασχόληση. Αυτό, όμως, δε σημαίνει ότι από μόνο του αποτελεί λύση εφικτή ή ότι εξασφαλίζει τη μελλοντική ανάπτυξη. Δεν μπορεί να γίνονται επενδύσεις σε έργα υποδομής, χωρίς σαφή προοπτική της απόδοσής τους και ακόμη υποδομή από μόνη, δεν εξασφαλίζει την προσέλκυση επιχειρήσεων. Πρέπει, παράλληλα με την αποσαφήνιση των στόχων και την κατασκευή υποδομής να αναπτυχθεί μεγάλη ενεργοποίηση και κατάλληλες πολιτικές για την προσέλκυση συγκεκριμένων επιχειρήσεων, που θα χρησιμεύσουν και πιο πέρα, στην ανατροπή του τωρινού κλίματος.

Σ' αυτή την προοπτική, όμως, πρέπει να τονιστεί ότι έχει μεγάλη σημασία η προστασία των μνημείων και της σημαντικής αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της πόλης που, εκτός από την γενικότερη αξία τους, αποτελούν εν δυνάμει πόρο για την τοπική οικονομία. Τόσο η σημερινή κρίση της πόλης όσο και η οποιαδήποτε μελλοντική ανάπτυξη, δημιουργούν άμεσους κινδύνους για την καταστροφή των μνημείων και του κτιριακού πλούτου, όπως έχει συμβεί στους περισσότερους οικισμούς της Ελλάδας. Θα ήταν ένδειξη, επομένως, μεγάλης αναποτελεσματικότητας της εθνικής πολιτικής αν, η γνώση που σήμερα υπάρχει, δεν χρησιμοποιεί για τη διατήρηση του πλούτου σε μια μοναδική, για τα σημερινά ελληνικά δεδομένα περίπτωση, που έχει διατηρηθεί σχεδόν ανέπαφος ένας οικισμός με ιδιαίτερα ενδιαφέροντα αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά.

*Η οργανωτική επιτροπή
Ντ. Βαΐου,
Μ. Μαντουβάλου,
Μ. Μαυρίδου*

Η σύνταξη του Περιοδικού, ζητάει συγγνώμη διότι εκ παραδρομής δεν αναφέρθηκε ότι οι φωτογραφίες των άρθρων για το Λαύριο (πλην του τεύχους 7) είναι από το Λεύκωμα, «το Μεταλλεντικό Μεταλλουργικό Λαύριο» του Γιώργου Μάνθου (έκδοση Δήμου Λαυρίου, 1990).